

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABİ LORD JONATHAN SACKS'IN (ז"צ) YAZI VE ÖĞRETİLERİNDEN

Harry (Chaim) Schimmel'in aziz hatırasına ithaf edilen 'Covenant & Conversation' programına sağladıkları cömert sponsorluktan dolayı Schimmel Ailesi'ne teşekkür ederiz.

Leh Leha

RABİ LORD JONATHAN SACKS'IN TARAFINDAN 5768 YILINDA YAZILMIŞTIR (2007–2008)

Sıradan Hayatın Kahramanlığı

A-Şem, Avram'a "Toprağından, doğduğun yerden ve babanın evinden [ayrıl ve] sana göstereceğim topraklara git" dedi.

Bereşit 12:1

Bunlar, insanlık tarihinde en önemli sonuçları doğuran sözler arasındadır. Tam o anda yeni bir inanç doğmuştur. Uygarlık tarihinin üçte ikisi boyunca varlığını sürdürmüş ve bugün de hâlâ genç ve dinamik olan bir inançtır bu. Avraam yalnızca bugün Yahudilik diye adlandırdığımız olgunun doğmasına vesile olmuş değildir. O aynı zamanda diğer iki dine de – Hristiyanlık ve İslam – esin kaynağı olmuştur. Her ikisi de biyolojik veya manevi köklerini Avraam'da görür ve günümüzde bu iki dine inananlar yeryüzündeki altı milyar insanın yarısından çoğunu oluşturmaktadır.¹

Avraam gibi başka kimse olmamıştır. Ne var ki Tora, onu anlatırken alışılmadık bir biçimde onun büyüklüğünü geri planda tutar. Biz çocukken onun putları kıran ilk kişi olduğunu, daha küçük yaşta babasının evindeki putları paramparça ettiğini öğrenmiştik. Ancak bu bir Midraş öğretisidir; Tora'nın metninde açıkça anlatılan bir şey değil, bu metindeki ipuçlarıyla ima edilen geleneksel bir bilgidir. Tora'nın salt metninde bize Avraam'ın çocukluğu, gençliği, Sara'yla evliliğinin ilk dönemleri veya Tanrı'nın ona tarihin akışını değiştirecek olan bu sözlerle konuştuğu andan önceki herhangi bir zamana ait hiçbir şey anlatılmamaktadır.

Hakkında *bildiklerimize* bakıldığında ise, Avraam alıştığımız hiçbir dini kahraman imajına uymamaktadır. Yıkımına doğru hızla sürüklenen bir dünyadan ailesiyle birlikte geriye kalan tek kahraman Noah gibi değildir. Moşe gibi bir kanun verici ve halkı özgürlüğe kavuşturan bir lider de değildir. Hayatlarını krallarla yüzleşerek, çağdaşlarıyla boğuşarak ve "gerçekleri iktidarın yüzüne vurarak" geçirmiş olan sonraki dönem peygamberler gibi de değildir.

Avraam'ın örnek ve erdem sahibi bir insan olduğuna şüphe yoktur. Yabancıları buyur edip onlara yiyecek ikram eder. Yeğeni Lot'u kurtarmak için ova şehirleri adına bir savaşa çıkar. Dinî literatürdeki en etkileyici diyaloglardan birinde onlar için dua eder. Sabırla bir çocuk sahibi olmayı bekler ve kendisine emir verildiğinde onu bir *korban* olarak sunmaktan kaçmaz. Tabii ki sonunda hakikat Tanrısı'nın çocuklarımızı kurban etmemizi değil, onları el üstünde tutmamızı istediğini keşfeder. Ancak onu nitelemek için sıfatlar kullanmamız istense, aklımıza ilk gelecek sözcükler – nazik, iyi kalpli, zarif vb. – genellikle yeni bir inancın kurucusuyla bağdaştırılan nitelikler değildir. Bunlar her birimizin hedefleyebileceği türden karakter nitelikleridir. Hiçbirimiz Avraam olamayız, ancak hepimiz onu kendimize örnek alabiliriz. Belki de tüm dersler içinde en derin olanı budur.

Sincerity and Authenticity adlı kitabında Lionel Trilling şu yorumda bulunur:

¹Bu sayılar bu yazının Ağustos 2008'de yazıldığı dönem için geçerliydi. Ancak günümüzde alıntılanırken dünya nüfustaki artış da dikkate alınmalıdır.

Kahramanlık fikri her kültürde gelişmez. Bir keresinde Wordsworth ile bağlantılı olarak, rabinik literatürde kahramanlık düşüncesinden hiçbir iz bulunmadığını gözlemleme fırsatım olmuştu. Hahamlar erdemden söz ederken, Aristo'nun kahraman karakterin temel niteliği olarak gördüğü cesarettten hiçbir zaman bahsetmezler. Hahamların cesaret düşüncesine olan kayıtsızlığı, içlerinden pek çoğunun inançları uğruna öleceğini biliyor olması bakımından daha da dikkat çekicidir. Konumuz açısından özellikle önemli olan nokta şudur: Ahlaki varlıklar olarak, Hahamlar kendilerini hiçbir zaman öyle görmezler. Sanki put yapmayı yasaklayan emir, onların kişisel ahlaki varoluşu kavrayış şekillerine de uzanmış gibidir.

Trilling bu yorumunda pek de isabetli değildir. Hahamlarımız aslında cesarettten, *gevuradan* bahsetmişlerdir. Ancak Trilling yine de Yahudilikte, Yunanların veya diğer kültürlerin sahip olduğu anlamda kahramanlar olmadığını söylerken haklıdır. Bir kahraman, şahsen önemli olduğuna ikna olmuş biridir. Çağdaşlarının hayranlık dolu bakışları altında dünya sahnesinde önemli bir rol oynadığının bilincindedir. Hahamlar, der Trilling, "Kahramanın bir oyuncu olduğu tanımını kavramaya ve tam da bu yüzden akli başında insanların ilgisini hak etmediğini söylemeye dünden razı olurlardı". Avraam, "kahraman olmayan kahraman", yani alışıldık anlamda kahraman tanımına uymayan bir kahramana verilebilecek en iyi örnektir. O (Rambam'ın hoş ifadesiyle) "doğru olanı" popülerlik veya şöhret uğruna değil "doğru olduğu için yapan"² biriydi. Yahudiliği Avraamsal terimlerle tanımlayacak olsaydık, bu tanım "sıradan hayatın kahramanlığı, tüm dünya tersini düşünse bile kendi kanaatleri doğrultusunda yaşamaya hazır olmak, şimdinin gürültüsüne değil, ebediyetin çağrısına sadık olmak" olurdu. Bu da bizi *peraşadaki* anahtar ifadeye, Tanrı'nın yeni bir antlaşmanın taşıyıcısına olan ilk sözlerine getirmektedir: *Leh leha*. Acaba daha bu iki sözcükte bile, sonrasında nelerin geleceğine dair bir ipucu bulunabilir mi?

Raşi, eskilere dayanan bir *deraşa* geleneğini takip ederek bu ifadeyi "kendin için git" olarak açıklar (Raşi, Bereşit 12:1). Ona göre bu sözler gerçekte "Kendi iyiliğin ve yararın için git. Orada seni büyük bir ulus haline getireceğim; burada ise çocuk sahibi

olmaya nail olamayacaksın" anlamına gelmektedir. Bazen bir gelecek edinebilmek için geçmişimizden vazgeçmemiz gerekir. Tanrı, Avraam'a daha o aşamada, fedakârlık gibi görünen bir şeyin uzun vadede öyle olmadığını öğretmekteydi. Avraam bizim için en çok anlam ifade eden şeylere elveda demek üzereydi – toprağımız, doğduğumuz yer ve ebeveynimizin evi, ait olduğumuz yerler. Aşına olandan olmayana doğru bir yolculuk, bilinmeyenin içine doğru bir sıçrayıştı bu. O sıçrayışı yapabilmek güven gerektirir ve Avraam'ın durumunda bu güven görünen bir güce değil, görünmeyen Tanrı'nın sesineydi. Ancak nihayetinde, Avraam başka türlü elde edemeyeceği bir şeyi elde ettiğini keşfedecekti. Büyüklüğü tam da o sesle yaşama ve insanlık tarihinde yepyeni bir şeyler yaratma kabiliyetinden oluşan yeni bir ulus dünyaya getirecekti. *Leh Leha* bu nedenle yalnızca "git" demekten fazlasıdır. "Kendin için git" anlamına gelir.

Başka bir *midraşsal* yaklaşım bu ifadeyi "kendinle birlikte git" anlamında açıklar. Başka bir deyişle, bir yerden diğerine yolculuk ederek etkini yalnızca tek bir diyara değil, birçok diyara yayabileceksin:

Kutsal Olan, Avraam'a "Toprağından, doğduğun yerden ve babanın evinden [ayrıl] ..." dediği zaman Avraam neye benziyordu? İçindeki güzel koku dışarı çıkamayacak şekilde sıkıca kapalı bir kapağı olan, bir köşeye kaldırılmış bir parfüm kavanozuna. Yerinden alınıp kapağı açılır açılmaz güzel kokusu yayıldı. Aynı şekilde Kutsal Olan da Avraam'a şöyle demiştir: "Avraam, sende birçok iyi eylem var. Bir yerden diğerine yolculuk et ki isminin büyüklüğü Dünyam'da ileri çıksın."

Bereşit Raba 39:2

Avraam'a yerinden ayrılması, belirli bir mekânla sınırlı olmayan Tanrı'nın – tüm evrenin Yaratıcısı ve Hükümranı'nın – varlığına tanıklık etmesi için emredilmiştir. Avraam ve Sara bir parfüm gibi olacak, gittikleri her yerde varlıklarından bir iz bırakacaklardı. Bu *Midraş'*ta üstü kapalı ima edilen bir nokta da, ilk Yahudilerin kaderinin, daha şimdiden, torunlarının kaderini önceden bildiriyor olduğu fikridir. Yahudiler Tanrı hakkındaki bilgiyi dünya çapında yaymak için yeryüzünün her köşesine dağılmıştır. Alışılmadık şekilde, burada sürgün bir ceza olarak değil, Tanrı'yı her yerde gören bir inancın gerekli bir neticesi olarak görülmektedir.

² *İlhot Teşuva, Perek 10, Alaha 2.*

'Leh leha', "kendinle birlikte git" demektir – kanaatlerinle, yaşam şeklinle, inancınla.

Üçüncü ve bu kez daha mistik bir açıklama bu ifadeyi "kendine git" olarak anlar. Yahudi yolculuğu, demişti Lelov'lu Rabi David, ruhun köküne yapılan bir yolculuktur. Bir Yahudi, benliğinin kaynağını yalnızca kutsal topraklarda bulabilir, demişti Rabi Efrayim Landschutz. Hanipol'lu Rabi Zuşa ise şöyle demişti: "Göklere vardığımda bana 'Zuşa, neden Moşe olmadın?' diye sormayacaklar. 'Zuşa, neden Zuşa olmadın?' diye soracaklar bana." Avraam'dan, bizi başka biri yapan her şeyi geride bırakması istenmişti – çünkü gerçekte kim olduğumuzu keşfetmemiz ancak uzun ve yalnız bir yolculuğa çıkmakla olur. "Kendine git."

Fakat dördüncü bir açıklama daha vardır: "Kendi başına git." Tek başına, ayrı ve benzersiz olan Tanrı'ya, ancak tek başına, ayrı ve benzersiz durmaya hazır olan biri ibadet edebilir. Doğanın üstünde ve ötesinde duran Tanrı'yla ancak kimliğin doğal kaynaklarını geride bırakabilen biri buluşabilir. Bilinmeyene doğru çıkılan bir yolculuk, özgürlüğün olası en güçlü ifadelerinden biridir. Tanrı, Avraam ve evlatlarının, özgürlük Tanrısı'na özgürlük içinde özgürlük uğruna hizmet etmenin ne olduğunu gösteren canlı birer örnek olmalarını istemiştir. Bu ne demektir?

Alasdair Macintyre bir keresinde iki tür ateist olduğuna işaret etmişti: biri Tanrı'ya inanmayan, diğeri de ateizmin ta kendisini bir tür din olarak gören. İkincisine verilebilecek en çarpıcı örneklerden bazıları (Yahudilikten uzaklaşmış, başka bir dine geçmiş veya tamamen inançsız) Yahudilerdi. Bunların en ünlüleri arasında Spinoza, Marx ve Freud sayılabilir. Onlar Yahudiliğin gerçeklerini inkâr etmekle yetinmek yerine, sistematik alternatifler sağlama çabası içine girmişlerdi.

Tora'nın temelinde iki özgürlük vardır: Tanrı'nın özgürlüğü ve insanların özgürlüğü. Yahudilikte Tanrı kişiliksiz bir güç değildir. Zorunluluktan değil, kendi seçimiyle eylemde bulunur (yaratarak, vahiyle ve kurtararak). İnsanlığı Kendi suretinde yaratmayı tercih etmekle, bize de seçim özgürlüğü bahşetmiştir. Kader veya alın yazısı diye bir şey yoktur. "Gökleri ve yeryüzünü bugün size karşı şahit gösteriyorum" demişti Moşe, "Yaşamı ve ölümü koydum önüne – *berahayı* ve laneti. Ve [sen,] ... yaşamı seç" (Devarim 30:19).

İşte Spinoza, Marx ve Freud'un meydan okumak üzere harekete geçtiği olgu buydu. Her biri, bizim özgür olmadığımızı göstermeye çalışmıştı. Onlara göre insan öngörülebilir bir hayvandır. Doğamız ve karakterimiz yarı bilimsel kanunlara tabidir. Atomlara dair bir bilim olduğu gibi, insan davranışına ilişkin de bir bilim vardır. Tarih, kişisel veya kolektif olsun, kaçınılmazlığın bir biçimidir. Biz neysekiyuz, çünkü başka türlü olamazdık. Yahudilik işte bu dünya görüşünün karşısında canlı bir protestodur. Avraam ve evlatları, radikal bir özgürlük yaşamına davet edilmişlerdi – ve Tanrı'nın üçlü çağrısının kalbinde yatan da budur.

Marx insanın, kendileri de yönetici sınıfın çıkarları tarafından şekillendirilen sosyal kuvvetlerin bir ürünü olduğunu söylemişti. Yönetici sınıf, mal sahipleriydi ve bu malların en kayda değer olanı topraktır. Bu yüzden Tanrı, Avraam'a "toprağından ayrıl" demiştir.

Spinoza, insanların doğuştan gelen içgüdüleri ve biyolojik dürtüleri tarafından şekillendirildiğini söylemişti. Bu yüzden Tanrı, Avraam'a "doğduğun yerden [doğduğun zamanki koşullardan] ayrıl" demiştir.

Freud, bizi olduğumuz kişi olarak şekillendirenin, çocukluk travmalarımız, ilk yıllarımızın etkisi, ebeveynlerimizle, özellikle de babamızla olan ilişkilerimiz ve rekabetlerimiz olduğunu söylemişti. Bu yüzden Tanrı, Avraam'a "babanın evinden ayrıl" demiştir.

Leh Leha şu demektir: İnsanları öngörülebilir, özgür olmayan, başkalarını suçlayıp sorumluluğu savuşturabilir yapan her şeyi ardında bırak. Avraam'ın evlatları doğanın kanunlarına kafa tutan halk olmaya çağrılmışlardır, çünkü kendilerini doğanın ürünleri olarak tanımlamayı reddetmişlerdir (Nietzsche Yahudiliğin bu yönünü özellikle iyi anlamıştı). Tüm bunlarla, ekonomik veya biyolojik veya psikolojik kuvvetlerin insanın davranışında hiç rol oynamadığı kastediliyor değildir. Oynamaktadırlar. Ancak yeterli hayal gücü, kararlılık, disiplin ve cesaretle onların üzerinde yükselebiliriz. Avraam bunu yapmıştır. Aynı şekilde, çoğu zaman, evlatları da yapmıştır.

Tarihin yasaları dâhilinde yaşayanlar tarihin yasalarına tabidirler. Doğal olan her şey, dağılmaya ve çürümeye tabidir, demiştir Rambam. Dünya sahnesine çıkmış neredeyse her uygarlığın başına

gelen budur. Fakat Avraam bir *am olam*, yani “ebedi halkın” atası olacaktı. Bu halk ne dağılacak ne de çürüyecekti. Bu yüzden doğa yasalarının dışında durmaya gönüllü bir halk olması gerekiyordu. Diğer uluslar için doğal olan şeyler – toprak, ev, aile – Yahudilikte dinî emirlerin konusudur. Bunlar için çaba gösterilmelidir. Hepsi bir yolculuğu gerektirir. Hiçbiri daha en baştan verilmediği gibi, hiçbiri kanıksanamaz da. Avraam’ın çoğu insanın ve çoğu halkın kimliğini tanımlayan şeyleri ardında bırakması ve ekonomik kuvvetlere, biyolojik dürtülere ve psikolojik çatışmalara değil, Tanrı’nın sözüne ve iradesine cevap veren bir ülkenin, bir Yahudi evinin ve bir aile yapısının temellerini atması gerekiyordu. *Leh Leha* bu açıdan, çoğunlukla tek başına çıkılan bir yolculuğa adım atmaya hazır olmak demektir: “Kendi başına git.”

Yahudi olmak – Avraam’ın bir evladı olmak – başkalarından farklı olma ve hangi çağ ve hangi putlar söz konusu olursa olsun çağın putlarına meydan okuma cesaretine sahip olmaktır. Çoktanrıcılığın yaygın olduğu bir çağda bu, evreni tek bir yaratıcı iradenin ürünü – ve dolayısıyla anlamsız değil, tam aksine, tutarlı ve anlamlı – görmek anlamına geliyordu.

Köleliğin yaygın olduğu bir çağda bu, Tanrı adına mevcut düzeni kabullenmeyi reddetmek ve bunun yerine Tanrı adına bu düzene meydan okumak demektir. Güce tapılan zamanlarda bu, güçsüzlere – dul, yetim ve yabancıya – ihtimam gösteren bir toplum inşa etmek demektir. İnsanlığın

çoğunluğunun cahilliğe batmış olduğu yüzyıllar süresince bu, eğitimi insani saygınlığın anahtarı olarak onurlandırmak ve herkesi kapsayan bir okuryazarlığı temin etmek üzere okullar kurmak demektir. İnsanlığın savaşlarla sınındığı dönemlerde bu, barış için gayret göstermek demektir. Günümüz gibi radikal bireyciliğin hüküm sürdüğü çağlarda ise bu, bizi tanımlayan şeyin sahip olduklarımız değil, paylaştıklarımız; satın aldıklarımız değil, verdiklerimiz olduğunu, iştah ve arzudan daha yüce bir şey olduğunu bilmektir ve bu şey, tıpkı Avraam’a geldiği gibi bize de kendi benliğimizin dışından gelerek bizi dünyaya bir katkıda bulunmaya davet eden çağrıdır.

[Yahudi olmayan] gazeteci Andrew Marr bir keresinde Yahudiler için “gerçekten de hep farklı oldular; dünyayı zenginleştirdiler ve ona meydan okudular” diye yazmıştı.³ İşte *Leh Leha* sözleriyle doğan şey, gerektiği takdirde tek başına yolculuk etme, farklı olma, akıntıya karşı yüzme, göreceliğin hüküm sürdüğü bir çağda, Tanrı’nın hükümranlılığı altında insan onurunun mutlak değerlerini dile getirme cesaretidir. Yahudi olmak, Avraam’ın o uzak umut ufuklarındaki bilinmeyen hedefe doğru çıktığı yolculuğu sürdürmek için yola çıkmamızı, harekete geçmemizi ve ileri atılmamızı teşvik eden, ebediyetin o ince, dingin sesini duymaya gönüllü olmaktır. Önce Avraam’ın kendi yolculuğuna nasıl başladığını dinleriz. Sonra kendi nasibimizi bulmak için adımımızı atarız.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

- Tanınma peşinde olmaksızın bir Yahudi kahraman olmak ne demektir ve diğer insanlardan ayrı durmak için gereken cesareti nereden bulabiliriz?
- Hepimiz, yetiştirilme tarzımızdan, koşullarımızdan, başkalarının rehberlik ve beklentilerinden etkileniriz (ve zenginleşiriz). Ama acaba bunu, kendi kaderimizi şekillendirme çağrısıyla nasıl dengeleyebiliriz

³ Andrew Marr, *The Observer*, 14 Mayıs 2000.

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

FAMILY EDITION

RABİ LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİLERİNDEN ESİNLENİLMİŞTİR

Leh Leha: Sürekli Yolculuk

AHLAKİ KONULAR, HAZIRLAYAN: SHOSH HILL

Peraşadan

Leh Leha peraşası Tanrı'nın Avram'la konuşup ona toprağından, doğduğu yerden ve babasının evinden ayrılıp Tanrı'nın ona göstereceğı topraklara gitmesini söylemesiyle başlar. Tanrı devam ederek Avram'a, büyük bir ulusun atası haline geleceğine ve Avram'ı mübarek kılan herkesin mübarek kılınacağına, ona lanet eden herkesin ise lanetleneneceğine dair güvence verir. Avram kalkıp, yanında eşi Saray ve yeğeni Lot olmak üzere yola çıkar.

- Sizce Tanrı, Avram'a, sadece bulunduğu yeri terk etmesini söylemek varken neden ayrıntıya girerek, toprağından, doğduğu yerden ve babasının evinden ayrılmasını söylemiştir?
- Sizce bildiğı her şeyi arkasında bırakmak Avram'ı korkutmuş mudur?

Daha yakın bir bakış

אַל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶה

“Sana göstereceğim topraklara.” (BEREŞİT 12:1)

RABBI SACKS BİZE ŞÖYLE ÖĞRETİR:

“Her yıl, Tanrı'nın Avraam'a yaptığı, evini terk ederek “sana göstereceğim topraklara” doğru yola çıkması yönündeki çağrışı okuruz. Ben buna güvensizliğe yolculuk [yani dünyevi anlamda güvenebileceğimiz etkenlerin olmadığı, dolayısıyla Tanrı'ya güvenmeyi öğreneceğimiz bir yolculuk] adını veriyorum. Yahudiler için hayat dört bin yıldır, [dünyevi anlamda] son derece güvensiz olmuştur. Bizler hâlâ o yolculuğun içindeyiz. Birçok insan Yahudilerin çektiğı acıların tarihi karşısında şaşkına döner. Bense her zaman, Yahudilerin, acılardan sıyrılıp tekrar kendilerine gelişinin tarihi karşısında şaşkına dönerim. Bir halka yoluna devam etme gücünü veren nedir? Yalnız olmadığınızı bildiğiniz takdirde gelecekle korkusuzca yüzleşebileceğiniz yönündeki duygudur.”

ahlaki konular:

HAYDİ TARTIŞALIM:

- Rabi Sacks, **Yahudilerin güvensizliğe olan yolculuğunun hâlâ devam ettiğini** söylemektedir. Sizce bu ne anlama gelir ve Yahudi halkının hâlâ bazen haksız muamelelere maruz kalmasının ne gibi sebepleri olabilir?
- Eğer birini Yahudi karşıtı bir şey söylerken duyarsanız ne yapabilirsiniz? **Sessiz kalmamayı seçtiğiniz takdirde** **neler olabilir** ve aksine, sessiz kalmayı seçtiğiniz takdirde neler olabilir?
- Rabi Sacks, Yahudilerin birçok kez acılardan sıyrılıp tekrar ayağa kalkmasına sahne olan tarihinden bahseder. Tanrı'nın bizim yanıımızda olduğunu bilmek **zor zamanlarda dirence sıkıca tutunmamıza** a nasıl yardımcı olur?

› Daha fazla Aile Sürümü kaynağını www.rabbisacks.org/familyedition adresinde bulabilirsiniz